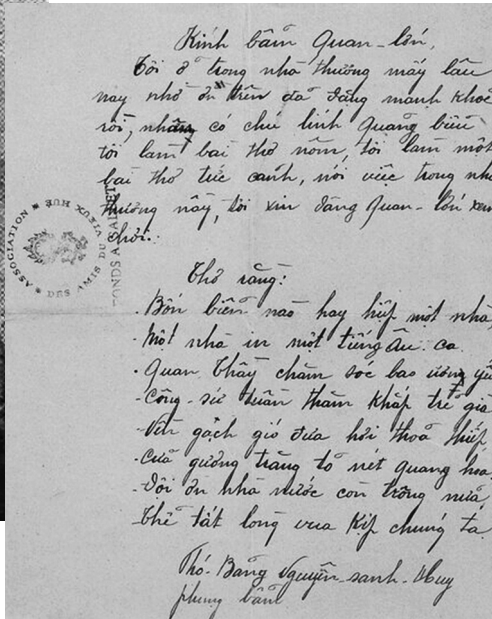




Cù Nguyễn Sinh Sắc, thân sinh Bác Hồ  
 Ảnh: L.H cung cấp



Bút tích bài thơ cụ Nguyễn Sinh Sắc gửi bác sĩ Albert Sallet Ảnh: L.H cung cấp



Bác sĩ người Pháp Albert Sallet. Ảnh: L.H cung cấp

# Bút tích của cụ Nguyễn Sinh Sắc tặng bác sĩ Albert Sallet trong thời gian ở bệnh viện Phan Thiết 1912

□ LÊ HUY\*

**T**rong khi tìm kiếm tài liệu về vị bác sĩ tài danh người Pháp Albert Sallet ở Đông Dương nửa đầu thế kỉ XX, tôi rất chú ý về bài thuốc mà vị bác sĩ này sưu tầm ở Nghệ Tĩnh, nhất là tại chợ Vinh. Thế nhưng đáng tiếc là “toa” thuốc bắc đó không ghi rõ địa chỉ của người thầy thuốc.

Gắng tìm thêm tư liệu về vị bác sĩ này thì bất ngờ biết đến bộ sưu tập của ông được bán đấu giá tại Pháp. Nhưng thú vị nhất là có một bài thơ của cụ Nguyễn Sinh Sắc (1862-1929) viết năm 1912 tại Phan Thiết tặng ông bác sĩ. Bài thơ được nhà đấu giá nêu khoảng 2000 đến 3000 euro (có thể nay đã có người mua rồi chẳng?).

Cũng nên viết đôi dòng về vị bác sĩ người

Pháp này. Ông Albert Sallet (1877-1948) sinh trưởng ở vùng Souterraine, học trường y của hải quân và sang phục vụ Đông Dương năm 1903. Đầu tiên là ở Bắc kỳ. Năm 1906 được chuyển vào Đà Nẵng. Ông có nhiều công lao chống dịch bệnh ở đây và được nhà nước Pháp tặng huân chương. Năm 1911 ông vào Phan Thiết làm bác sĩ trưởng của bệnh viện, đến năm 1913 lại chuyển ra Huế...

Người Pháp biết đến ông không chỉ là một người thầy thuốc tận tâm mà còn là một nhà khảo cổ, một nhà nghiên cứu về văn hoá Chăm... Người Việt Nam biết đến ông không chỉ là vị bác sĩ mà “nhà Quảng Nam học” trứ danh. Ông là đồng sáng lập ra “Hội những người yêu Huế

\* Thành viên Nhóm Vinh xưa

xưa”, thành viên của Viễn đông Bác cổ Đông dương, là giám đốc bảo tàng Chăm...

Tư liệu và tác phẩm của ông rất đồ sộ trong thời gian ở Đông Dương (1903-1930). Ông có công lao lớn là giới thiệu nền y khoa An Nam cổ truyền của hai vị Tuệ Tĩnh và Hải Thượng Lãn Ông Lê Hữu Trác với phương Tây, với thế giới và thành lập bảo tàng văn hoá Chăm cho miền Trung, Việt Nam.

Quay lại bài thơ của cụ Nguyễn Sinh Sắc. Cụ viết như sau: “Kính bảm Quan lớn,

Tôi ở trong nhà thương mấy lâu nay nhờ ơn trên đãặng mạnh khoẻ rồi, nhân có chú lính Quảng biểu tôi làm bài thơ nôm, tôi làm một bài thơ tức cảnh, nói việc trong nhà thương này, tôi xin dâng quan lớn xem chơi.

Thơ rằng:

- Bốn biển nào hay hiệp một nhà
- Một nhà in một tiếng Âu ca
- Quan thầy chăm sóc bao ương yếu
- Công sứ tuần thăm khắp trẻ già
- Nền gạch gió đưa hơi thoả thích
- Cửa gương trắng tỏ nét quang hoa
- Đội ơn nhà nước còn trông nữa
- Thế tất lòng vua kịp chúng ta

Phó bảng Nguyễn Sanh Huy

Phụng bảm”.

Đọc lời phi lộ và nội dung bài thơ chúng ta có thể biết tình cảnh và tâm trạng của cụ Sắc. Như vậy cụ ốm đau và được điều trị ở đây, bệnh viện Phan Thiết, cụ đã bình phục và muốn cảm ơn vị thầy thuốc qua mấy dòng thơ.

Từ trước đến giờ sách báo, tài liệu lịch sử viết rất nhiều về cụ Nguyễn Sinh Sắc về người con Nguyễn Tất Thành. Nhưng về phần cụ Sắc thì khá rời rạc, không có tính liên tục. Lịch sử chỉ có nhắc đến việc cụ bỏ việc quan... rồi đi nhiều nơi, cũng có nhắc đến Phan Thiết. Nhưng việc cụ bị ốm và nằm điều trị ở đây (1912) thì hoàn toàn không có.

Ngược dòng lịch sử thì chúng ta cũng biết. Cụ Nguyễn Sinh Sắc xưa kia lận đận về con đường khoa cử, cũng dùi mài kinh sử thế mà thi cứ trượt. Cụ cho rằng cái tên “Sinh Sắc” không hay nên đổi sang “Sinh Huy” (hay là Nguyễn Sanh Huy theo tiếng Nam). Quả thực sau khi đổi tên đi thi cụ đỗ Phó bảng khoa thi Tân Sửu (1901). Sau đó cụ làm quan ở bộ Lễ và năm 1909 được bổ về làm Tri huyện của Bình Khê, tỉnh Bình Định. Đầu năm 1910 cụ phạm lỗi việc quan bị triều đình cách chức, hạ 4 cấp. Nhưng cũng từ đó cụ bỏ việc và nay đây mai đó. Hoàn cảnh vô cùng bi thảm.

Anh Nguyễn Tất Thành có gặp cụ Sắc lần cuối lúc cụ còn làm Tri huyện. Sau đó nhờ bạn bè của cụ Sắc qua hội Liên Thành, anh Thành có thời gian dạy học ở trường Dục Thanh, Phan Thiết. Giữa năm 1911 thì anh Thành mang tên là Ba đã lên làm việc bếp ở tàu biển Amiral Latouche Tréville.

Rất có thể năm 1912 cụ Sắc trong lúc khó khăn đã quay về Phan Thiết để gặp bạn bè trong hội Liên Thành. Nhưng không may ngã bệnh nên phải vào viện chữa trị. Bệnh viện Phan Thiết được Pháp thành lập năm 1889. Ban đầu quy mô khá nhỏ. Chủ yếu là chữa trị dịch bệnh như dịch hạch, sốt rét, thổ tả... chỉ có 8 buồng cho dân bản xứ. Nhưng dần dà được mở rộng thêm có thêm nhà hộ sinh, phòng mổ, phòng chữa tâm thần... Ban đầu bệnh viện được dân gọi là “Nhà thương thí”, có nghĩa là cơ sở chữa trị cho người nghèo cơ nhỡ, không có tiền.

Thời gian năm 1910 thì bệnh viện chữa trị có tính tiền, nhưng đối với người nghèo thì vẫn trên tiêu chí như trước, mặc dù được nâng cấp. Nơi đó lúc này phục vụ cả binh lính hay quan chức trong tỉnh. Bệnh viện được lắp cửa kính lấy ánh sáng vào phòng vì thế dân cũng gọi bệnh viện này là “nhà thương kính”.

Năm 1912 bác sĩ Albert Sallet làm bác sĩ trưởng của bệnh viện. Cụ Sắc cơ nhỡ và ốm đau nên được vào đây chữa trị. Trong lời nói